

Találkozások magyar generatív modellekkel¹

Farkas Judit – Alberti Gábor – Dóla Mónika– Viszket Anita

MTA Nyelvtudományi Intézete – PTE BTK Nyelvtudományi Tanszék

juttasusi@gmail.com; alberti.gabor@pte.hu; dola.monika@pte.hu; viszket.anita@pte.hu

Tudomány – Közoktatás: grammatikában nagy szakadék;

Strukturális magyar nyelvtan mondattani kötete (Kiefer 1992)

- ▶ a magyar mondatszerkezetet közvetlen összetevős módon írja le;
- ▶ így számot tud adni a szórendről és számos pragmaszemantikai jelenségről (ellentétben a hagyományos magyar függőségi nyelvtanokkal);
- ▶ 24 éve jelent meg, ennek ellenére kevés, a felsőoktatásban jól használható gyakorlókönyv van forgalomban, ami erre (ezen szemléletre) épül;

Közoktatás:

- ▶ addig nem változhat, amíg a tanárképzés nem változik (vö. PTE gyakorlata az 1990-es évektől; haszon vagy hátrány?);
- ▶ egyszerűbb modell kell, amely:
 - adott idő alatt megtanítható;
 - adott idő alatt megtanulható (koherens, átlátható);
 - a legfontosabb információkat megjeleníti (szórend, és az így (+intonációval) kifejezett pragmaszemantikai információk);
 - több modell, hogy választani lehessen;
 - szigorú módszertani elvek alapján kell létrehozni, hogy ne torzuljon az eredeti karakter (homomorf struktúrák).

Cél:

az egyetemi modell (Alberti–Medve 2002/2005) öt egyszerűsített verzióját kidolgozni és szemléltetni 50 jól kiválasztott mondat alternatív elemzésein (megadva a hagyományos függőségi elemzést is) a *Generatív grammatikai gyakorlókönyv* IV–VI. kötetében;

modellek: 1. függőségi elemzés egy olyan kiterjesztése, amelyben a szórendről is számot lehet adni;

2-3. transzformációs összetevős elemzés (alternatív szintek: egyszerűbb és bonyolultabb);

4. egyszerűsített LFG-modell (Komlósy 2001);

5. modell, melyet a magyar mint idegen nyelv tanításában használnának.

Egy konkrét elképzelés bemutatása: egy lehetséges transzformációs modell (Medve *et al.* 2010)

egyszerűbb szerkezetek létrehozása (láthatatlan kategóriák visszaszorítása);

legfontosabb szórendi jelenségek bemutatása (jól elkülöníthető jelentéshez jól elkülöníthető reprezentáció)

következetesség

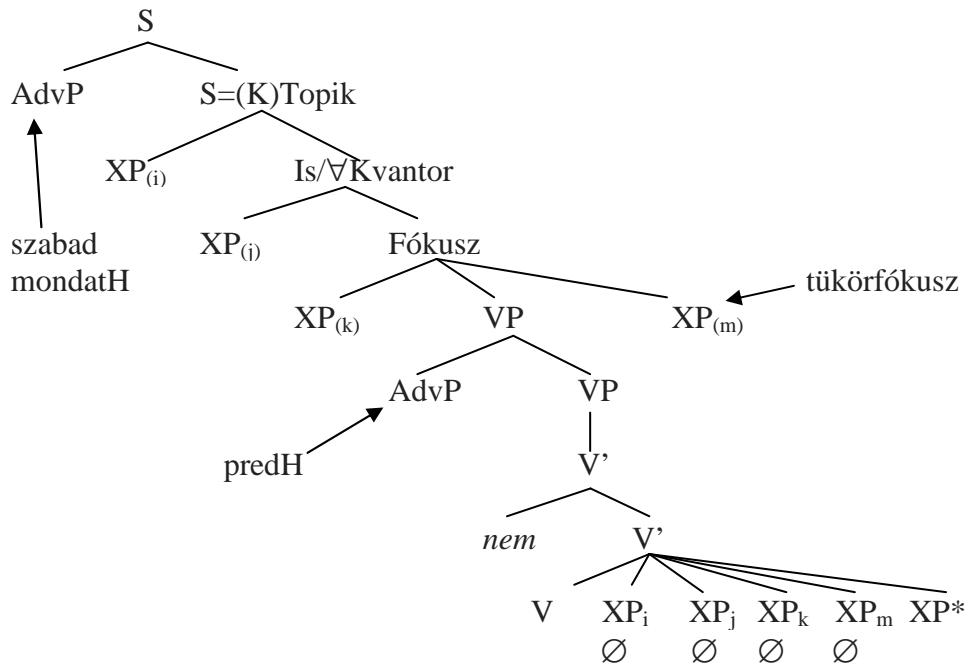
periférikus jelenségekről nem baj, ha nem ad számot;

alapok: klasszikus X'-elmélet

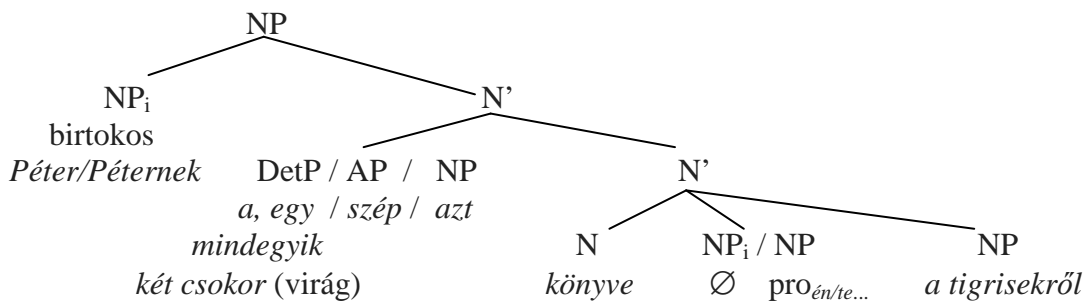
¹ A kutatást az OTKA NK 100804 (*Comprehensive Resource Grammars: Hungarian*) támogatta.

Középkolásoknak javasolt modell

I. Mondatszerkezet

II. Főnévi csoport szerkezete

Jellemzők:

1. egyszerű szerkezetek, könnyen olvashatók (pl. nincsenek közbülső nyomok: egy elem a kiindulás szerkezeti helyéről közvetlenül mozog végleges helyére, hangalak nélküli elemekből csak a nyom ('∅') és a *pro* marad);
2. erősen túlgenerál;
3. vonzatok és szabad bővítmények eltérő kezelése;

4. operátorok: Topik, KTopik, IsKvantor, \forall Kvantor, Fókusz

Információ a meg nem említett, de releváns alternatívákra vonatkozóan

		\neg
\exists	kvantor (op_{is})	kontrasztív topik
\forall	kvantor (op_{diszt})	(azon./kirek.) fókusz
	topik (természetes szubjektum)	

egyértelműen elkülönülnek a lexikális frázisoktól: nem az X'-elméletnek megfelelően épülnek ki (láthatatlan fejek ne legyenek);
 sorrendjük kötött (a legjellemzőbbet mutatják) – nincs igemozgatás a Fókuszba;
 iterálhatók (a Fókusz kivételével);
 igeneveknél is alkalmazható ugyanilyen módon;
 aspektus nem jelölhető fókuszos mondatban;

5. eldöntendő kérdés: **S=EK**(=Topik/Kvantor/Fókusz/VP).

Irodalom

- Alberti Gábor – Medve Anna (2002/2005): *Generatív grammatikai gyakorlókönyv I. Szabályok és magyarázatok*. Budapest: Janus/Books.
- B. Nagy Ágnes – Farkas Judit (2005): Hogyan érdemes generatív mondattant tanítani középiskolában? *Modern Nyelvoktatás*, 1. 14–28.
- B. Nagy Ágnes (2005): Generatív grammatika az anyanyelvi nevelésben. In: *Anyanyelvi nevelési tanulmányok I.* B. Nagy Ágnes–Szépe György (szerk.), Pécs: Iskolakultúra, 37–69.
- B. Nagy Ágnes – Farkas Judit (2006): Generatív mondattan az oktatásban II. Összetett mondatok elemzése középiskolában. In: *Anyanyelvi nevelési tanulmányok II.* Medve Anna–B. Nagy Ágnes–Szépe György (szerk.), Pécs: Iskolakultúra, 57–75.
- Kiefer Ferenc szerk. (1992): *Strukturális magyar nyelvtan. Mondattan*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Komlósy András (2001): *A lexikai-funkcionális grammatika mondattanának alapfogalmai*. Bp.: Tinta.
- Medve Anna – Farkas Judit – Szabó Veronika (2010): *4x12 mondat*. Veszprém: Iskolakultúra.
- Medve Anna – Szabó Veronika (2011): Modellről modellre. *Hungarológiai Évkönyv*, 12. évfolyam, 1. szám, PTE BTK, Pécs, 205–215.
- Szabó Veronika (2010): A mondattan modelljei az oktatásban. In: *Közös jövőnk a nyelv II. Nyelvtudomány és pedagógia. Tudomány az oktatásért, oktatás a tudományért konferencia előadásai*. Nyitra: Konstantin Filozófus Egyetem, 157–167.
- Szabó Veronika (2013): Mit állítunk? Miről állítjuk? A mondatrészek tanításának problémái. In: *Találkozások az anyanyelvi nevelésben I.* Szöllősy Éva – Prax Levente (szerk.), PTE NyDI, 279–287.
- Viszket Anita (2011): A mondattan a közoktatásban. *Hungarológiai Évkönyv*, 12. évfolyam, 1. szám, Pécs, PTE BTK, 291–302.

A vásárban a legjobb barátom egyik nénikéjének a nagyon furu új szomszédja Hugónak is mindig három vasmacskát próbál meg eladni?

